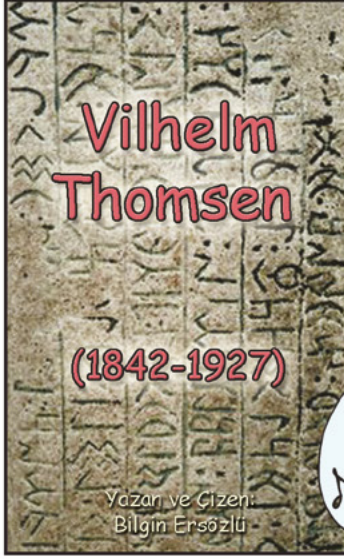

SİMİT ve PEYNİR'le "BİLİM İNSANI ÖYKÜLERİ"

Yıl 1853, Danimarka, Randers. Bir süre önce babasının işi nedeniyle başkent Kopenhag'dan ailesiyle bu küçük kasabaya taşınmış olan Vilhelm Thomsen, evlerinin bahçe kapısında heyecanla birini bekliyor...

Hah! Geliyor, geliyor!
Yaşasın!

Hev!

Adrese göre Thomsenlerin evi
şu karşı. Ne de çok postaları
var böyle! Teslimatı yapınca
çantam bir hayli hafifleyecek.

Ben de tam "Kim geliyor acaba?" diye soracaktım.
Postacıymış. Haydi o zaman, küçükken söylediğimiz
o şarkıyı söyleyelim Peynirciğim:
Bak postacı geliyoor,
selam veriyooor...

Ha ha ha! Peki, söyleyelim Simitçiğim:
Herkes ona bakıyoor,
merak ediyoor.
Ha ha ha!

Postacı, kendisini kapıda karşılayan Vilhelm'e çantasından çıkardığı,
içinde mektuplar olan bir iki zarf ve birkaç kartpostal verir.

Bunlar annenize ve babanıza gelen mektup ve kartpostallardı.
Anlaşılan şimdi sıra sizinkilerde.
Adınız Vilhelm Thomsen'di,
değil mi?

Evet postacı amca.

Snif snif!

Çok teşekkür ederim
postacı sana...

Bakalım çantamda sizin için neler varmış? Oooooo!
Dergiler, kitaplar... Okumayı seviyorsunuz anlaşılan
Bay Thomsen.

Hem de çok. Doğrusu yaz
tatilinde canım biraz sıkılıyor.
Neyse ki annem bana ara sıra
yeni dergi ve kitaplar göndermesi
için Kopenhag'daki kitapçımızla
yazışıp anlaşılmıştı. Sizi
o yüzden dört gözle
bekliyordum.

Pek sevinçli haberler
getirdin bana...

Harika, harika. Okumak can sıkıntısına
birebirdir. İnsanı hem eğlendirir hem
bilgilendirir hem de belki hayalini
bile kurmadığı başka dünyaların
kapılarını açar. Bence iyi bir yola
girmişsiniz. Yol demişken...
Yolcu yolunda gerek. Çantamda
kalan mektupların sahiplerini
bekletmemeli. Size iyi
tatiller ve keyifli
okumalar.

Size de kolay gelsin
postacı amca.
Güle güle.

Haydi git güle güle,
uğurlar olsun...

Postacıyı uğurlayan Vilhelm büyük bir hevesle odasına koşar.

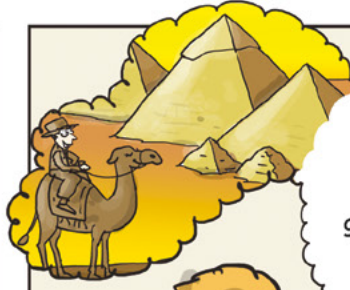
Önce şu dergiye göz atayım...
Hımm... Güncel olaylar... Eyvah!
Kopenhag'da birkaç kolera vakası
görölmüş. Umarım mahalledeki
arkadaşlarım iyidir... İrlanda'da bir
sanayi fuarı açılmış... Belçika'da bir
meteoroloji istasyonu kurulmuş...
Bunlara sonra bakarım... Hah!
Mısır hiyerogliflerinin nasıl
çözöldüğüyle ilgili bir yazı.
İşte tam benlik bir konu!

Ellerin dert görmesiin,
neşeyle dolsuun.

Vilhelm, yazıyı bir solukta okur...

Şuna bak! Okunup yazılması yüzlerce yıl önce unutulmuş hiyeroglifleri okuyabilmeyi arkeologların şans eseri bulduğu, üzerinde farklı dillerde metinler kazılı olan bir taşa borçluymuşuz...

Hatırladın mı Peynir? Rosetta Taşı'nı diyor.

...ve elbette elindeki verileri, yani taşa kazınmış metinlerdeki işaret ve harfleri karşılaştırarak bir dedektif gibi çalışan, yakaladığı ipuçlarını sonuca ulaşana dek takip eden sabırlı ve çalışkan bir bilim insanına.

Evet Simitçiğim. Filolog Jean-François Champollion abinin öyküsünü okumuştuk burada.

Ardından yatağına uzanıp düşüncelere dalar.

Dünyanın birbirinden uzak yerlerinde yaşasalar bile genellikle benzer kavramları, yaşadıkları benzer duyguları ve olayları ifade edebilmek için insanların bunca farklı dil geliştirmiş olması bana çok ilginç geliyor...

Tarih boyunca ürettikleri alfabe, benzeri şekil ve işaret sistemleriyle akıllarından geçenleri başkalarının da okuyabilmesi için yazıya döküp kayıt altına almaları ise çok akıllıca.

Bu kayıtları da türlü türlü yüzeylere, zaman içinde farklı teknikler kullanarak yapmışlar: Yumuşak kil tabletlere işlenen çivi yazıları; taşlara kazınan ya da papirüslere çizilen hiyeroglifler; hayvan derilerine ve nihayet kâğıtlara yazılan Arap, Yunan, Kiril ya da Latin harfleri gibi...

Bu çocuk da ileride dil bilimci olur gibi geliyor bana.

Evet. Okudukları sayesinde dillerin gelişimi üzerine daha o yaşta belli ki çok şey öğrenmiş.

Hiyeroglif örneğindeki gibi, gün gelip de dillerin bir konuşanın ve alfabelerin okuryazarının kalmama olasılığı hem ilginç hem üzücü.

İnsanlığın çıktığı bu inişli çıkışlı uygarlık yolculuğunda dünyamızın bir yerlerinde keşfedilip çözülmeyi bekleyen kim bilir buna benzer daha ne gizemler vardır.

Tahminim doğruysa sayfayı çevirince bu gizemlerden birine tanıklık edeceğiz Peynirciğim.

Bence de öyle. Bakalım neymiş o? Ay çok heyecanlı!

Yaz tatilinin ardından başlayan okulu başka tatiller ve yeni okul yılları izler. Vilhelm ilk ve ortaöğrenim döneminde gördüğü derslerde öğretilenlerin yanı sıra kendisi de ayrıca çaba göstererek İngilizce, Almanca ve Fransızca gibi belli başlı Batı dillerini anadili Danca kadar öğrenir. İleride bunlara önce komşu ve yakın ülkelerde konuşulan Fince, Macarca, Rusça, ardından daha uzak coğrafyalara ait Arapça ve Sanskritçe gibi bir düzineden fazla yabancı dil ekleyecektir. Okuduğu üniversite bölümünü de küçüklüğünden beri ilgi duyduğu ve başarı gösterdiği bu alanda seçen Vilhelm Thomsen, hayata bir dil bilimci olarak atılır. Takip eden onlarca yıl boyunca da mesleğinde ilerler, bilim çevrelerinde tanınan saygın bir karşılaştırmalı dil bilimci ve dil tarihi araştırmacısı olur.

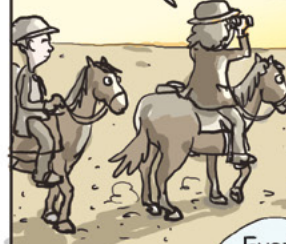
Yıllar sonra 1889'da, uçsuz bucaksız Orta Asya bozkırlarında, Orhun Nehri'nin yakınlarında, günümüzde Moğolistan sınırları içinde yer alan bir bölgede...

Aa, bak Peynirciğim; pek çok ülkenin adı ve sınırları farklıymış o zamanlar.

Rus arkeolog Nikolay Yadrintsev'in keşif gezisindeyiz.

Serap mı görüyorum, yoksa ileride, bu ıssızlığın ortasında bir dikili taş mı var? Yo, yo! Serap değil, gerçekten orada. Çobanlar doğru söylemiş! Deeeh! Deeeh!

Evet ama haritaya sonra bakarız. Şimdi şu arkeolog abinin gördüğü şey ne, onu merak ettim ben Simitçiğim.

On dakika sonra...

İnanılmaz! Kocaman taş bir blok. Yoksa mermer mi? Boyu üç metreden fazla, dört metreye yakın. Üzerinde harfler ve işaretler var... Bir yüzündekiler Çinceye benziyor ama diğer yazıyı ilk kez görüyorum. Hangi dilde bu?

Bu kuş uçmaz kervan geçmez yere neden üzerinde yazılar olan bir taş dikmişler ki? Kim okuyacak bunu?

Nikolay Yadrintsev, Nikolay Yadrintsev!

Bir kilometre kadar ileride bir taş daha bulduk. Onun üstü de benzer yazılarla dolu Nikolay Yadrintsev!

Ne var, ne oldu?

Birden çok yazıt var demek! Hemen gidelim.

Belki de dikildikleri dönemde oralar böyle ıssız yerler değildi Simitçiğim. Kim bilir...

Orta Asya'nın göbeğinde gizemli büyük yazıtlar keşfedildiği haberi kısa sürede yayıldı. Yöredeki nehrin adıyla Orhun Yazıtları olarak anılmaya başlanan bu tarihî eserleri incelemek üzere bölgeye Avrupalı dil bilimciler, tarihçiler ve arkeologlardan oluşan başka ekipler gönderildi...

Farklı dallardan bunca bilim insanı bir araya gelmiş. Okurlar artık herhâlde. Meraktan çatlayacağım burada!

Ancak kullanılan alfabe bilinmediğinden dikili taşlardaki yazılar bir türlü okunamıyordu. Sonunda araştırmacıların tek tek gidip zorlu coğrafyada çalışması yerine, yazıtların bire bir kopyalarının çıkarılmasına karar verildi. Böylece dünyadaki pek çok yetkin dil bilimciye ulaşılacak ve bilmecenin çözülmesi için güç birliği yapılabilirdi.

Her balyanın üzerinde, postalayacağımız üniversitelerin dil bilimi bölümlerinin adresleri var. Biz bu işin altından kalkamadık madem, umalım ki kopyalardan biri doğru bilim insanının eline ulaşsın ve gizem çözülsün.

Sabret Simitçiğim. Az kaldı.

Birkaç ay sonra. Kopenhag Üniversitesinde Profesör Vilhelm Thomsen'in odası.

Dil bilimci Vilhelm Thomsen?

Ta kendisi. Buyrun?

Şey... Size büyükçe bir posta var Bay Thomsen. Hem de Orta Asya'dan gönderilmiş!

Vilhelm'in postaları da hep kocaman oluyor, değil mi Peynirciğim?

Çok güzel.

Araştırmacılar yazıtların bulunuşu, konumları, durumları hakkında bildikleri, gözlemledikleri her şeyi ayrıntısıyla yazmış. Taşların üzerindeki her izi bire bir kopyalayarak büyük bir titizlikle kâğıda geçirmişler... Şimdi sıra bizde.

Ha ha ha! Evet Simitçiğim. Postacılar taşımaktan yoruldu, Vilhelm okumaktan yorulmadı.

Thomsen önce bilinmeyen yazının nasıl bir sistemle yazıldığını anlamaya çalışır...

Çok ilginç. Çin yazısındaki gibi, sözcüklerin yazılış yönü yukarıdan aşağı. Satırlarsa sağdan sola doğru ilerliyor...

Sözcüklerin arasındaysa boşluk bırakmak yerine iki nokta işareti koymayı tercih etmişler. Bu işaret sayesinde sözcüklerin başını sonunu anlayabilir, metinde tekrar eden sözcükleri kolaylıkla ayırabilirim.

E doğrusu da bu elbet. Sistemi yanlış kurgularsa ilk düğmesi yanlış iliklenen bir gömlek gibi, hatalar birbirini kovalar. İş baştan sağlama aldı Profesör Thomsen.

Yazıtların Çince yazılmış yüzlerini iyice inceler. Diğer yüzlerdeki bilinmeyen alfabeyle yazılmış metinlerle Çince metin arasında ortaklıklar bulmayı, böylece bilinmeyen alfabedeki harfler hakkında ipuçları yakalamayı umut etmektedir. Detaylara indikçe o ipuçlarını bulmaya başlar.

Çince metinde Tigin diye bir prensten o kadar sık bahsediliyor ki aynı ad, taşların diğer yüzlerindeki yazılarda da kullanılmış olsa gerek. Böyle bir ortaklık yakalayıp tek bir işaretin bile hangi harfe karşılık geldiğini çözebilirsem gerisi çorap söküğü gibi gelebilir...

Güzel bir benzetme Simitçiğim, aferin.

Gerçekten de bir noktadan sonra işler kolaylaşır.

Taşların bin yıldan fazladır açık havada yer yer hasar görmelerinden dolayı yazıtların çözemediğim bazı bölümleri olsa da şu kesin: Yazıtlar 8. yüzyılın başlarında bölgede hüküm süren Türk hakanları, yani bugünkü Türklerin ataları tarafından, halka geçmişte yaşanan olayları anlatmak, çıkardıkları dersleri, kazandıkları deneyimleri aktarmak ve gelecekte olabileceklere dair öğütler vermek amacıyla diktirilmiş.

Gelecekte okusunlar diye bütün halka mektup yazmak gibi bir şey yani.

Geliştirdiği yenilikçi dil bilimsel yöntemler Vilhelm Thomsen'in Orhun Yazıtları'nı iki yıl kadar bir sürede deşifre etmesini sağladı. Aynı konuda çalışan pek çok dil bilimci içinde, artık unutulmuş eski Türk alfabesiyle yazılmış bir metni bin yıldan uzun süre sonra ilk okuyan kişi Vilhelm Thomsen olmuştur. Üstelik o dönemde henüz bir sözcük bile Türkçe konuşmadığı hâlde!

Thomsen daha sonra Orhun Yazıtları üzerine çalışmayı sürdürdü ve sahip olduğu unvanlara Türkolog unvanını ekledi.

Eğer yolunuz düşerse Ankara'da, Milli Kütüphanenin arkasından geçen caddenin tabelasında onun adını görebilirsiniz.

Aynen öyle... Büyük bir gizemi çözdüğü ve bizleri bu meraktan kurtardığı için dil bilimci Vilhelm Thomsen'e teşekkür ederek bitirelim o zaman.

